

NOORA TIENAHO

”Kuin mystillinen jumaluus on kissan itsetietoisuus”

Vuonna 1981 ensi-iltansa saanut megamusikaali *Cats* rantautui Tampereelle pienin paikallisin vivahtein. Kattimainen akrobatia, vauhdikas yhteislaulu ja tanssi saivat unohtamaan rätäsateen ja maailman murheet. Katsojakin toivoi olevansa kissa ja pääsevänsä leikkiin mukaan.

Sir Andrew Lloyd Webber (s. 1948) on aikamme menestyneimpiä musikaalisäveltäjiä. *Catsin* lisäksi hän on säveltänyt suursuosikkeja, kuten *Jesus Christ Superstar* (1971), *Evita* (1978) ja *Oopperan kummitus* (1986). *Cats* on nähty Suomessa vain kaksi kertaa aiemmin: Helsingissä 1986 ja Lahdessa 2007. Lokakuussa pääkaupungissa ehti piipahtaa myös alkuperäistä West End -sovitusta toteuttava kiertue.

Tampereen Teatterilla *Catsiä* luotsaa Georg Malvius, joka ohjasi myös muutaman vuoden takaisen megamusikaalin *Les Misérables* (1985). Musiikinjohdosta vastaa Martin Segerstråle, eikä bändiä käy moittiminen. Toisaalta siihen ei juuri ehdi paneutua karvaisten otusten melskatessa lavalla.

Kissat tanssivat, laulavat, heittävät voltteja ja seisovat etutassuillaan. Katteja laskeutuu katosta ja kiipeilee naruissa. Ne lekottelevat kissamaisen itsetietoisina pyrkimättä varsinaisesti mihinkään. Välillä tempaudutaan teatteriesitykseen: Vanhan Deuteronomin kunniaksi näytellään legendaarinen koiratappelu, teatterikissa Gus muistelee rooliaan hurjana merikapteenina.

Teknisiä termejä

T. S. Eliotin (1888–1965) runokirjaan *Old Possum's Book of Practical Cats* (1939) pohjaavassa tarinassa Jellikki-kissat esittelevät ominaisuuksiaan, ammattejaan ja luonteenpiirteitään. Lopuksi yksi heistä saa jälleensyntymisen lahjan. Musikaali ei etene lineaarisen juonen

Kuva: Harri Hinnikka

mukaan vaan tarkastelee kissana olemista erilaisista näkökulmista. Termi 'konseptimusikaali' (*concept musical*) sopiikin teokseen. Käsitettä 'konsepti' ei tule tässä yhteydessä liittää paikasta toiseen siirreltävään tuoteideaan tai toiminta-ajatukseen. Pikemminkin se on jokin ajatus tai metafora, jota pyöritellään laulun ja tanssin keinoin.

Toinen *Catsiin* liittyvä tekninen termi on 'megamusikaali'. New Yorkin Broadwayta pidetään megamusikaalien kehtona, mutta ilmiön juuret ovat Englannissa. Varsinkin Lloyd Webber on vaikuttanut lajin syntyyn. Musiikintutkija Jessica Sternfeld kertoo, että megamusikaaleissa suurta ovat sekä juoni, musiikki ja lavasteet että markkinointikoneisto¹. Elämää suuremmat tarinat sijoittuvat usein menneisyyteen, josta käsin kuvataan rakkautta, sota, kärsimystä ja pelastusta. Yleismaailmallinen eppisyys, itkuinen emotionaalisuus ja ajoittain purkautuva vapauttava nauru kuvaavat genreä.

Tyypillisesti megamusikaali on läpilaulettu. Laulunumerot eivät katkaise tarinaa kuljettavaa dialogia, vaan tarina on musiikissa. Megamusikaalin ja oopperan välinen raja onkin häilyvä. Sanomattakin on selvää, että lavasteet ovat mahtipontisia ja tehosteet hivelevät silmiä. Logoineen ja tuttuine teemalauluineen megamusikaalit ovat helposti myytäviä tuotteita – toisin sanoen konsepteja tuoteidean mielessä. Usein ne esitetäänkin tismalleen samaan tapaan joka paikassa.

Yleisö rakastaa megamusikaaleja. Pitkään jatku-neista esityksistä tulee turistikohteita, ja sama musikaali halutaan nähdä yhä uudelleen. (West Endissä *Cats* soi taukomatta 21 vuotta, Broadwaylla 18.) Samaan aikaan kriitikot kavahtavat megamusikaalien pinnallisuutta ja pitävät niitä loukkaavan tylsämielisinä rahakoneina. Taiteellisesti ja taidollisesti *Catsin* esittäminen voi olla suurikin riski, mutta taloudellisesti se ei sitä ole.

Mikään megamusikaali ei tietenkään täytä kaikkia Sternfeldin kuvaamia piirteitä. Esimerkiksi kissojen tarina ei ole megamusikaalien tapaan eppinen. Tampereen esityksessä lavasteet eivät sykhdytä massiivisuudellaan (kenties salin pienuuden vuoksi) eikä koreografia ole alkuperäinen. Juontakin on hiukan muutettu.

Möhlätyt muutokset

Malvius on saanut erityisluvan juonen muuttamiseen, ja esiripun teksti kehystää musikaalin uudella tavalla: "Olipa kerran rotta, joka unelmoi olevansa kissa..." Alkusoiton soidessa Rotta (Risto Korhonen) pesee hampaat, höylää häntänsä ja käy maate. Esityksen mittaan hän hääriä erilaisissa rooleissa: tarjoilijana, erotuomarina, kapellimestarina – kaikki onkin jyräjän unta!

Muutos herättää kysymyksiä: Mitä rotta antaa lisää? Korostaako se erilaisuudellaan kissojen kissamaisuutta, vai haittaako se esitystä? Rotta on toki hauska yksityiskohta ja paikallinen vivahde, mutta hieman yhdentekeväksi sen rooli kokonaisuudessa jää.

Toinen suuri muutos on esityskieli: Tampereella lauletaan Jukka Virtasen suomennoksen tahtiin². Virtasella on hetkensä. Esimerkiksi "Niin fantastista taikomista on

tempullista tuon maagisen Mister Mistofeleen" on käännöksenä nerokas ja iskevä³. Harmittavan monessa kohtaa sanoitukset tuntuvat kuitenkin kömpelöiltä. Sisällöllinen hölynpöly ei haittaa, se kuuluu asiaan, mutta laulujen sanat eivät istu rytmiiin. Tämä hankaloittaa laulamista ja tarvelee paikoin musiikin poljennon.

Jo monien kissojen nimet on käännetty (tai jätetty kääntämättä) hankalasti. Jengamurri (*Mungojerrie*) ja Rämppäntti (*Rumpelteazer*) ovat kiperiä kaksoiskonsonanteissaan, Deuteronomi (*Deuteronomy*) vaatii ääntäjältään jumppaa. Eivätkö suomentajat ole kuunnelleet musiikkia, vai onko nokkeluus mennyt laulettavuuden edelle?

Lisäksi urbaani alkuperäislavastus on Tampereella vaihtunut agraariseksi: lavaa hallitsee rapistunut vaja heinäpaaleineen. Tässäkin mennään vähäsen vikaan, sillä sanoituksissa viitataan klubeihin, pubeihin ja tiettyihin paikkoihin Lontoossa. Lukemattomia kertoja esitettyyn ja testattuun klassikkomusikaaliin on hankala tehdä muutoksia.

Mieleenpainumia

Yhteislaulunumeroiden valtava energia ja iloisuus välittyvät yleisöön. Tekee mieli lähteä tanssiin mukaan. Yksilösuorituksista mieleen jää oopperatenori Tero Harjuniemi, joka onnistuu jokaisessa roolissaan (Murr-Rooper, teatterikissa Gus, Toppa-Roy). Hänen laulaessaan ei tarvitse jännittää. Myös tanssija Aleksi Seppäsen esittämä Mr. Mistofeli tekee vaikutuksen kissamaisen notkealla tanssillaan ja taianomaisella valospektaakkelillaan.

Lienee syytä mainita myös Grizabella (Irina Milan), hohtonsa menettänyt glamour-kissa, jonka ristinä on laulaa musikaalin tunnetuin balladi. Kun kuolleeksi luultu Grizabella ontuu lavalle, muut Jellikit sähisevät hänelle. Leidin rappiosta tunnutaan olevan mielissään. Onko Grizabella nuorena ja kauniina ollut ylpeä ja kevytkenkäinen? Paloiko hän kirkkaalla liekillä? Yhtä kaikki, pelkkiä muistoja on jäljellä. Milanin tulkinta ei häikäise, mutta vertailukohtat ovatkin kovia.

Välillä musikaali antaa vihjeitä syvällisemmästä merkityksestä. Syvällisyys saattaa olla päälleliimattua, mutta hatara tunne siitä, ettei kaikki olekaan niin yksinkertaista, luo sielukkuutta. Esimerkiksi kissojen kutsuminen niiden salaisilla nimillä ja menneen onnen muistot haastavat katsojaa rakentamaan ja tulkitsemaan kissojen maailmaa moniulotteisemmaksi. Kyllä tämän voisi katsoa uudelleen.

Juonipaljastus: "Jää, jää, jää, taakse Lontoo jo jää", kissat laulavat Grizabellan noustessa taivasta kohti.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Jessica Sternfeld, *The Megamusical*. Indiana University Press, Bloomington 2006, 1–4.
- 2 Suomennokseen ovat vaikuttaneet myös Päivi Kinnunen ja Ville Repo.
- 3 Englanniksi: *Oh! Well I never! Was there ever a cat so clever as magical Mr. Mistoffeles.*